

WSTĘP

Zeszyt noszący tytuł *Kultura elit w XVIII wieku* jest owocem konferencji naukowej odbytej w Instytucie Historii UŁ w dniach 20—21 X 1982 r. Referaty i komunikaty wygłoszone w toku konferencji zostały tu przedstawione w formie artykułów. Niestety, nie wszyscy autorzy oddali terminowo wersję pisaną referatu, stąd zarówno opóźnienie druku, jak i brak kilku cennych i rzecz można podstawowych wypowiedzi. Jaka bowiem przyświecała nam myśl przewodnia.

Po pierwsze, zostawiając autorom pełną swobodę wyboru tematu, dążyliśmy do nadania im pewnej nadrzędnej treści zawartej w tytule samej imprezy. Czym jest elita i jakimi cechami wyróżnia się elita wieku XVIII, inaczej mówiąc elita oświeconego wieku. Przy tym zakres geograficzny naszych rozważań nie miał się ograniczać do obszaru Rzeczypospolitej.

Po drugie, zajmując się elitą i wyróżnikami ją określającymi, nie zamykaliśmy się do jej wąskiego kręgu, konieczne bowiem w tego rodzaju badaniach są „odwrotne strony medalu”, jak kultura ludowa czy masowa, jak porównawcze z innymi narodami spojrzenie. Tak pojęta konferencja stawiała ambitne zamierzenia i zapewne zbyt rozległe wymagania. Niemniej poruszone zagadnienia teoretyczne i komparatystyczne w referatach (nie oddanych do druku) dr Rozner i S. Mellerera wywołały żywą, konstruktywną dyskusję. Referaty historyków węgierskich (I. Lagzi, B. Keseru) nie zostały również nadesłane, w ten sposób kraj, który tak wiele wykazywał z Polską podobieństwa, w niniejszym zeszycie nie został uwzględniony. Niedopełnienie zobowiązania przez wyżej wymienione osoby przekazania do druku swych referatów zaważyło więc na koncepcji naszej publikacji, zmuszając nas do nadania jej charakteru luźnych artykułów i rozpraw, dotyczących wprawdzie elity wieku, lecz mało ze sobą powiązanych i dalekich od syntezy. Wszystkie jednak prezentują wyniki własnych, źródłowych badań ich autorów, stanowią więc *novum* na tle dorobku naszej historiografii, poruszają zagadnienia mało jeszcze rozpracowa-

ne, jak chociażby stosunek opinii publicznej XVIII w. do Jana Sobieskiego — wojownika (M., Z. Anusikowie) czy do Turcji (M. Bałczewski), wychodzą poza zakres spraw polskich, wprowadzają nas w krąg Oświecenia europejskiego, amerykańskiego czy gruzińskiego (B. Baranowski, J. Wojtowicz, J. Grobis, J. Czarnocka). Wśród artykułów poruszających nasze wewnętrzne sprawy i stosunek do nich elity oświeconych czy też elity władzy, szczególne miejsce zajmują artykuły W. Szczygielskiego i A. Stroynowskiego. Dotyczą one parlamentaryzmu polskiego i oblicza reform XVIII w. Artykuł W. Szczygielskiego jest ważką próbą syntezy, A. Stroynowskiego poświęcony sejmom stanisławowskim przeprowadza analizę składu izby poselskiej, wskazując na zachodzące zmiany w doborze przez szlachtę swych przedstawicieli. Mentalności elit dotyczy niewielki acz bardzo zwarty i syntetyzujący obraz epoki F. Bronowskiego o świadomości historycznej elit oświeconych oraz L. Gruszczyńskiego, o elicie kaznadziejstwa. Ważki to problem przepływu kultury elit do kultury masowej poprzez ambonę, bądź popularyzację historii, podjęty został w artykułach tych autorów.

Problem kultury elit i kultury ludowej, ich odrębności czy też wzajemnego przenikania i przepływu należy do najżywiej dyskutowanych w historiografii europejskiej. Rozwój kultury masowej, zjawisko do by nam współczesnej, socjologiczne i antropologiczne metody badań w zakresie kultury wciągnęły również historyków w orbitę tych rozważań. Obok klasycznych ujęć historycznych i tradycyjnego historyzmu w badaniach nad kulturą coraz częściej stosuje się ujęcia strukturalne, metody kwantytatywne i te z metod socjologii i antropologii, które w stosunku do czasów już minionych stosować można. Jest to więc dziedzina niemal całkowicie otwarta, zarówno w badaniach nad kulturą masową jak i kulturą elit. Przykładem takiej dyskusji może być zbiór artykułów autorów francuskich i węgierskich pt. *Objet et Methodes de l'Histoire de la Culture* (Paris—Budapest 1982).

Niech i nasz skromny tomik stanowi wyraz wkładu łódzkiego środowiska do tego, jakże istotnego, dla dziejów kultury i jej trwałych wartości problemu.

Zofia Libiszowska